

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»:

Ректори Донишгоҳи давлатии
омӯзгории Тоҷикистон ба номи

Садриддин Айни,

профессор Ибодуллозода А.И.

«15» 12 соли 2022

ХУЛОСАИ

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН БА НОМИ САДРИДДИН АЙНИ

Диссертатсияи «Поэтикаи зарбулмасалҳои даризабони Афғонистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.09 – Фолклоршиносӣ дар кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни ба анҷом расидааст.

Ализода Наврӯз Алӣ соли 2008 факултети адабиёти Донишгоҳи Кобулро (бахши шабона) хатм намудааст. Ӯ аз 25 июли 1993 то 10 сентябри 1997 ба ҳайси раиси Амнияти миллии вилояти Бомиеъни Афғонистон, аз 21 июни соли 2002 то 20 декабри соли 2002 ба ҳайси узви ҳайати таҳрири раёсати нашриёти Ҷилоли Аҳмари Афғонистон, аз 20 декабри соли 2002 то 11 апрели соли 2005 дар вазифаи муовини раёсати дафтар (асноду иртибот)-и созмони Ҷилоли Аҳмари Афғонистон, аз 11 апрели соли 2005 то 9 декабри соли 2007 ба сифати раиси раёсати байналмилалӣ ва инкишоф, аз 9 декабри соли 2007 то 14 феввали соли 2009 ба ҳайси раиси баррасӣ ва арзёбии созмони Ҷилоли Аҳмари Афғонистон, аз 14 феввали соли 2009 то 3 январи 2011 дар вазифаи раиси Марастунҳои Афғонистон, аз 3 январи соли 2011 то 8 июли соли 2011 ба ҳайси раиси раёсати байналмилалӣ ва инкишофи созмони Ҷилоли Аҳмари Афғонистон, аз 8 июли соли 2011 то 9 октябри соли 2012 ба сифати раиси Лужистик ва тадорукоти созмони Ҷилоли Аҳмари

Афғонистон, аз 9 октябри соли 2012 то 30 марти соли 2016 ба сифати раиси баррасӣ ва арзёбии созмони Ҳилоли Аҳмари Афғонистон, аз 30 марти соли 2016 то 9 майи соли 2021 ба ҳайси муовини сакретарчанроли Ҳилоли Аҳмари Афғонистон дар умури ҳимоявӣ ва амалиётӣ, аз 9 майи соли 2021 то 30 октябри соли 2021 ба ҳайси муовини сакретарчанроли Ҳилоли Аҳмари Афғонистон ва ба сифати сарпарастии Ҳилоли Аҳмари Афғонистон қору фаъолият намудааст.

Дар соли 2011 то 2013 ба шӯбаи магистратураи ДДОТ ба номи С.Айнӣ дохил шуда, онро соли 2013 аз рӯи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик хатм намудааст. Аз соли 2014 то соли 2022 дар шӯбаи аспирантураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолияти илмию пажуҳишӣ намудааст.

Мавзуи диссертатсияи номзадияш дар шурои олимони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ аз 28.12.2017, қарори №6/9.2 тасдиқ шудааст.

Роҳбари илмии Ализода А.А. доктори илми филология, профессори кафедраи назария ва адабиёти Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ Муллоев Абдусамад мебошад.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Гирдоварию пажуҳиши поэтикаи жанри зарбулмасали форсизабонони адабиёти гуфтории Афғонистон аз минтақаҳои гуногуни Афғонистон, кишвари Тоҷикистон ва Эрон мавриди исifoда қарор гирифтааст ва ба тариқи муқоиса қори хуби илмӣ сурат гирифтааст.

Зарбулмасал яке аз мубрамтарин жанрҳои фолклорӣ мебошад, ки муҳаққиқони соҳаи фолклоршиносӣ дар тамоми кишварҳои дунё ба гирдоварӣ, нашр ва таҳқиқи он машғул буда, рисолаҳои илмӣ таълиф намудаанд.

Дар аввали қарни ХХI моҳияти жанрҳои фолклорӣ ва густариши онҳо дар байни мардум тавачҷуҳи муҳаққиқони соҳаро бештар ҷалб намуд. Дар кишварҳои гуногуни олам ба мавқеи зарбулмасал дар байни

мардум осори таҳқиқи зиёд таълиф гардид. Дар ин замина баҳсҳои ҷолибе ба вуҷуд омад, ки ҳамаи ин ба омӯхтани аҳаммияти зарбулмасал дар адабиёти гуфторӣ арзишманд аст.

Дар Афғонистон низ аз нимаи дуюми қарни XX то имрӯз, муҳаққиқон ба аҳаммияти ин жанр дар тарбияи инсон, гирдоварӣ, нашр ва таҳқиқи он таваҷҷуҳ карда, то ҳадде ба таҳқиқи илмии он машғул шудаанд. Аммо то ба ҳол рисолаи илмие роҷеъ ба қорҳои то имрӯз ба анҷомрасидаи зарбулмасалҳои даризабонии Афғонистон таълиф нашудааст. Ба ин далел, мавзӯи рисолаи илмии мазкур таҳқиқи зарбулмасалҳои даризабонии Афғонистон мебошад, ки дар фолклоршиносӣ ва адабиётшиносии Афғонистон аҳаммияти назарӣ ва амалӣ дорад.

Зарбулмасал дар рӯзгори маъмулии одамон дар тури қарнҳо ҳамчун андарзу ҳикмат барои тарбияи мардум, чун сабақи зиндагӣ нақши арзишмандро бозидааст. Аз ин ҷиҳат, ба таври густурда мавриди таҳқиқ ва таҳлил қарор додани ин жанри хеле машҳури шифоҳӣ аз ҳар ҷониб дорои аҳаммияти илмӣ мебошад. Чунки ин жанр на фақат барои панду андарзи одамон, балки ҳамчун воситаи тасвири бадеӣ дар осори адибон низ ба таври фаровон ба қор рафтааст. Ҳамчунин, бархе аз мисраъ, байт ва ҷумлаҳои пандомези адибони даризабон низ чун зарбулмасал дар байни мардум густариш ёфтааст. Таҳқиқи масъалаи мазкур аз он ҷиҳат ҳам муҳим мебошад, ки зарбулмасал машҳуртарин жанри фолклори мардуми даризабонии Афғонистон буда, дар ҳар ҳолат мавриди истифодаи мардум қарор мегирад. Жанри зарбулмасал дарбаргирандаи тамоми абҷоди зиндагии мардум буда, дар маҷмӯъ, шомили ҳаёти моддӣ ва маънавии мардум мебошад. Жанри мазкур тамоми ақшори ҷомеа – аз кӯдак то пирамард, аз зан то мард, аз шох то гадо, аз тавонманд то нотавон, аз сарватманд то фақирро таҳти пӯшиш қарор дода, абзори зиндагӣ, ки инсонҳо бо он саруқор доранд (ҳайвонот, набобот ва ғайра) фарогир аст.

Ғайр аз ин, мубрамии баррасии зарбулмасалҳо боз дар он зоҳир мегардад, ки он дар байни мардуми даризабони Афғонистон дорои мавзӯҳо, сохтору бадеияти вижае мебошад. Баъдан, намунаҳои зиёди зарбулмасалҳои мардуми Афғонистон бо матнҳои ҳамназми кишварҳои ҳамзабон (Тоҷикистон ва Эрон) шабоҳатҳои зиёд доранд, ки дар диссертатсия ба ин масъала низ тавачҷуҳ шудааст.

Ба ин васила, ҳамаи масъалаҳои таҳқиқ ва таҳлили диссертатсия марбут ба поэтикаи зарбулмасалҳо буда, ин жанрро аз ҳар нигоҳ – гирдоварӣ, нашр, таҳлил, шакл, мазмун, воситаҳои тасвири бадеӣ ва амсоли ин мавриди баррасии илмӣ қарор додааст. Чунки то имрӯз дар илми фолклоршиносӣ ҷойгоҳи таҳқиқи муфассали баррасии зарбулмасалҳои даризабони Афғонистон ҳолӣ буд.

Мақсади таҳқиқи диссертатсия таҳқиқи поэтикаи зарбулмасалҳои шифоҳии даризабони Афғонистон аст, ки дар тули беш аз сад соли охир, пас аз ба вуҷуд омадани илми фолклоршиносӣ гирдоварӣ, нашр ва баррасӣ шудааст. Ҳамзамон, дар хусуси корҳои, ки дар бораи гирдоварӣ, нашр, таҳқиқи зарбулмасалҳо ва мавқеи ин жанри фолклорӣ дар байни мардуми даризабони Афғонистон сурат гирифтааст, суҳан меравад.

Барои амалӣ намудани ин кор вазифаҳои зерин мавриди ҳаллу фасл қарор гирифтаанд:

- муайян намудани истилоҳи «зарбулмасал» ва муродифҳои он дар сарчашмаҳо ва дар байни мардум;
- таҳқиқи таърихчаи гирдоварӣ ва наشري зарбулмасалҳои даризабони Афғонистон;
- баррасии илмии зарбулмасалҳои даризабони Афғонистон аз ҷониби муҳаққиқон;
- таҳқиқи зарбулмасалҳои гуфторӣ ва навишторӣ;
- муайян намудани мавзӯҳои зарбулмасалҳои даризабон;
- баррасии сохтори зарбулмасалҳо ва воситаҳои тасвири бадеии онҳо;

- таҳқиқи баъзе махсусияти забонии зарбулмасалҳо;
- муқоисаи зарбулмасалҳои ҳамзабонон, яъне шабоҳат ва тафовутҳо ва амсоли инҳо.

Диссертатсия асосан бар бунёди методҳои илми фолклоршиносӣ, адабиётшиносӣ ва то ҳадде забоншиносӣ, этнолингвистӣ таълиф гардида, аз методҳои мушоҳида, муқоисавӣ-таърихӣ, омӯрӣ, ташреҳӣ, таҳлили бадеӣ, сохторшиносӣ, типологӣ ва ғайра истифода шудааст.

Дар раванди таҳқиқ ба дастовардҳои илмию назарии осори фолклоршиносӣ, этнографӣ ва адабиётшиносии муҳаққиқони дохилӣ ва хориҷӣ ба мисли А.Тейлор, Г.Л.Пермяков, В.Пропп, В.П.Аникин, Р.Амонов, В.Асрорӣ, Б.Тилавов, Н.Шакармамадов, М.Фозилов, А.Деххудо, М.Муин, С.Шамисо, А.Қавим, Ҳ.Зулфиқорӣ, Маҳмуд Чаъфарӣ, М.Банвол, А.Шуур, П.Форёбӣ, Ҷ.Ховарӣ, Шомуҳаммад Муслех, Нилуфар Ҳошимӣ, Чаъфар Маҳмудӣ, Д.Обидов, Ф. Муродов, Р.Раҳмонӣ, Қосимӣ С. ва дигарон тақия шудааст.

Диссертатсия ҳамчун нахустин асари илмӣ дар шинохти масъалаҳои поэтикӣ, назарӣ, бадеӣ ва сохтори зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон, ҳамчунин барои таҳқиқи жанрҳои дигари фолклорӣ низ муфид хоҳад буд. Даствардҳои диссертатсия барои ҳалли баъзе масоили назарии забоншиносӣ, адабиётшиносӣ ва ҷомеашиносӣ низ ба кор хоҳад рафт.

Аз ҷиҳати амалӣ маводи диссертатсия метавонад ҳангоми баррасии муштарақоти забон, адабиёт ва фолклори форсизабонон мавриди истифода қарор бигирад. Маводи диссертатсия метавонад, барои таълифи рисолаҳои илмии фолклоршиносӣ, адабиётшиносӣ, забоншиносии даризабонони Афғонистон ва ҳамчунин барои тадриси таълими фолклор дар донишгоҳҳо ба кор равад. Ҳамвора, аз маводи рисола ҳангоми таҳлили матнҳои бадеӣ, лаҳҷашиносӣ, хусни баён, шарҳи вожаҳои омиёна, дарки баъзе оинҳои мардумӣ, тарҷумаи бадеӣ, матншиносӣ, риштаҳои улуми филологӣ, воситаҳои ахбор дар раванди таълим ва тарбия метавон истифод намуд.

Асоси предмети таҳқиқи диссертатсия матнҳои зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистонро дар бар мегирад, ки аз байни мардуми Афғонистон гирдоварӣ ва нашр шуда, аз тариқи маҷалла ва маҷмуаҳо дар дохили Афғонистон ва берун аз он ба нашр расидааст. Зимнан бояд ёдовар шуд, ки дар тули солҳо муаллифи ин сатрҳо низ бо гирдоварии зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон машғул буда, намунаҳои онро тавассути воситаҳои техникӣ сабту забт намудааст, ки онҳо низ ба ҳайси предмети таҳқиқ мавриди истифода қарор гирифтаанд. Ҳамчунин, дар диссертатсия ба ҳайси предмети таҳқиқ дастабандӣ, баррасӣ ва тавсифи маҷмуаҳои «Зарбулмасалҳои форсӣ дар Афғонистон» (1338), «Зарбулмасалҳои омиёнаи дари Афғонистон» (1354), «Амсолу ҳакам ба забони форсӣ» (1354), «Сухани бузургон чашми ақл аст (Зарбулмасалҳо)» (1364), «Зарбулмасалҳо» (1362), «Зарбуламасал ва киноёт: маҷмуаи беш аз ҳафт ҳазор зарбулмасал» (1379), «Амсол ва ҳиками мардуми ҳазора: ҳамроҳ бо шарҳ, зикри мавриди корбурд, назоир ва воҳиде аз ашъори порсӣ» (1380), «Зарбулмасалҳо ва киноёт дар Маснавии Мавлавии Ҷалолиддин Муҳаммад Балхӣ» (1382), «Зарбулмасалҳо дар лобалои девони Носири Хусрав» (1383), «Зарбулмасалҳо» (1389), «Зарбулмасалҳои Афғонистон» (1392) ва маҷмуаҳои зарбулмасалҳои даризабонони дар Тоҷикистон нашршуда ба мисли «Намунаи зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикон ва ӯзбекони вилояти Қатағани Афғонистон» (1963), «Фолкори даризабонони Афғонистон» (1974), «Зарбулмасал ва мақолҳои даризабонони Афғонистон» (2011), «Зарбулмасалҳои дари Афғонистон» (1998), «Зарбулмасалу мақолҳои тоҷикони Афғонистон» (2014), матнҳои мунташир дар матбуоти нимаи дуюми қарни XX ва аввали қарни XXI, зарбулмасалҳои бойгонии муаллиф мавриди истифода қарор гирифтаанд.

Муҳтавои таҳқиқ ва мундариҷаи асосии диссертатсияи Ализода Наврӯз Алӣ дар 1 монография ва 12 мақолаи чопнамудаи муаллиф, аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии

аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 6 мақола дар маҷмуаҳои дигари илмӣ инъикос ёфтааст, ки рӯйхати онҳо дар зер оварда мешавад:

а) Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

1. Ализода, Н. А. Расми хостгорӣ ва арусии сокинони вилояти Қундуз / Н. А. Ализода // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмӣ Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ). – Душанбе, 2016. – №3. – С. 132-139.

2. Ализода, Н. А., Муллоев, А. Аҳаммияти фолклор дар зиндагии иҷтимоӣ / Н. А. Ализода, А. Муллоев // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2017. – №4. – С. 141-146.

3. Ализода, Н. А. Корбурди зарбулмасал дар шимолу шарқи Афғонистон / Н. А. Ализода // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2018. – №5. – С. 169-173.

4. Ализода, Н. А. Маъно ва муродифоти зарбулмасал дар фолклори даризабонони Афғонистон / Н. А. Ализода // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмӣ Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ). – Душанбе, 2019. – №3. – С. 163-173.

5. Ализода, Н. А. Зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон аз нигоҳи мавзӯ / Н. А. Ализода // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2021. – №5. – С. 180-186.

6. Ализода, Н. А. Муқоисаи зарбулмасалҳои ҳамзабонон [Матн] / Н. А. Ализода // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмӣ Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ). – Душанбе, 2022. – №1. – С. 156-163.

а) Мақолаҳо дар маҷмуаҳои дигари илмӣ:

1. Ализода, Н. А. Гирдоварӣ ва наشري зарбулмасал / Н. А. Ализода // Сарамияшт (Маҷаллаи Ҳилоли Аҳмари ҶИА). – Кобул, 2020 (1399 ҳ.х.). – №74. – С. 20-26 (Ба хатти форсӣ).

2. Ализода, Н. А. Корбурди жанри зарбулмасал / Н. А. Ализода // Хуросон (Маҷаллаи АУ Афғонистон). – Душанбе, 2022 (1400 ҳ.х.). – №147-148. – С. 170-180 (Ба хатти форсӣ).

3. Ализода Н. А. Аҳамияти фулкулур дар зиндагии иҷтимоӣ // Сарамиешт (Маҷаллаи Ҳилоли Аҳмари ҶИА). – Кобул, 2019. – № 7. – С. 21-26 (Ба хатти форсӣ).

4. Ализода Н. А. Мавзуи баҳор ва Наврӯз дар зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон / Н. А. Ализода // Пешвои миллат – Пешвои Наврӯз: маҷмуаи мақолаҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ зери унвони «Пешвои миллат – Пешвои Наврӯз» бахшида ба ҷашни Наврӯзи байналмилалӣ. – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2023. – С.282-284.

5. Ализода Н. А. Аҳамияти тарбиявӣ ва равонии зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон дар рушди маънавиёти хонандагон ва донишҷӯён / Н. А. Ализода // Маҷмуаи мақолаҳои конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзуи «Усулҳои таълими инноватсионӣ ҳамчун воситаи рушди зеҳнии хонандагону донишҷӯён». – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2023. – С. 250-255.

6. Ализода Н. А. Зарбулмасал ҳамчун пайванди фарҳанги халқ дар Афғонистон / Н. А. Ализода // Маҷмуаи мақолаҳои конференсияи байналмилали зери унвони «Робитаҳои адабӣ аз таърихи пайвандҳои халқҳои тоҷик ва узбек». – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2023. – С. 230-235.

в) Монография:

1. Ализода Н. А. Адабиёти шифоҳии сокинони вилояти Кундуз. – Кобул, 1392 (2013). – 111 с. (Ба хатти форсӣ).

Кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ диссертатсияи номзадии **Ализода Наврӯз Алиро** дар мавзуи «Поэтикаи зарбулмасалҳои даризабонони Афғонистон» кори анҷомёфтаи илмӣ ва муҳимму зарурӣ меҳисобад, ки дар сатҳи баланди

илмию таҳқиқӣ таълиф шуда, ба талаботи кори диссертационӣ ҷавобгӯ аст. Дар ин замина, диссертатсияи мазкур ба ҳимоя аз рӯи ихтисоси 10.01.09 – Фолклоршиносӣ барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология тавсия мешавад.

Хулоса дар ҷаласаи кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни қабул гардид.

Иштирок дошт: 16 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 16 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест, қарори №5, аз 08.12.2022

Раиси ҷаласа:

доктори илми филология, профессор,
мудири кафедраи назария ва
таърихи адабиёт

Солеҳов Ш.А.

Котиби илмӣ, ассисент

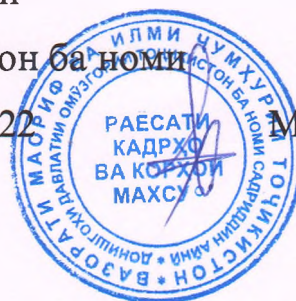
Мерганзода М.Б.

Тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи

Садриддин Айни «15» декабри соли 2022

Мустафозода А.